

УДК 364.6-053.2:316.7:314.7

Свириденко Р. В.¹, Серга Т. О.²

¹ студ. гр. СНз-213сп НУ «Запорізька політехніка»

² канд. соц. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

**ЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО
СЕРЕДОВИЩА ПРИЙМАЮЧОЇ ГРОМАДИ ДЛЯ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
ДІТЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ**

Сучасні суспільні трансформації, зумовлені процесами внутрішнього переміщення населення, загострюють питання впливу приймаючої громади

на соціалізацію дітей внутрішньо переміщених осіб. Середовище, у якому відбувається їхня адаптація, визначає не лише специфіку входження в нову спільноту, але й формує подальший вектор особистісного розвитку. Соціокультурний простір громади при цьому постає ключовим середовищем, у межах якого дитина інтеріоризує нові соціальні норми й цінності, опановує моделі поведінки та вибудовує мережу соціальних взаємин.

Діти внутрішньо переміщених осіб опинилися в ситуації різкої зміни життєвого середовища: вони втратили звичне коло спілкування, усталені життєві практики, пережили емоційну нестабільність і зіткнулися з обмеженими можливостями доступу до якісних освітніх та соціальних послуг. За таких обставин особливої ваги набуває необхідність комплексного реагування з боку держави та налагодження системної підтримки на рівні приймаючих громад.

Як зазначає І. Галіахметова, термін «приймаюча громада» означає населений пункт (місто або село), у межах якого ВПО, які не проживають у спеціалізованих таборах, можуть оселятися, отримувати прихисток і перебувати як тимчасово, так і протягом тривалого часу [1, с. 65]. Тобто приймаюча громада постає не лише як адміністративно-територіальна одиниця, а як соціальний простір, що забезпечує підтримку, адаптацію та облаштування життєдіяльності переселенців.

Приймаюча громада, як суб'єкт інтеграційних процесів, згідно з підходом С. Бабачанах та О. Роговської, являє собою соціокультурне утворення, функціонування якого зумовлене потребою залучення внутрішньо переміщених осіб та їхніх дітей до місцевого соціального середовища. Її своєрідність полягає у здатності підтримувати внутрішню стійкість і залишатися відкритою до включення нових учасників спільноти. Відтак сукупність характеристик такої громади доцільно аналізувати крізь призму двох взаємопов'язаних площин – соціально-психологічної та ресурсної. Соціально-психологічний вимір громади відображає її готовність до інтеграції новоприбулих через формування толерантного середовища, забезпечення прав, взаємоповаги та ефективної взаємодії. Ресурсний вимір характеризує здатність громади раціонально використовувати наявні ресурси, організовувати підтримку, партнерство і взаємодопомогу для забезпечення соціальної стійкості та адаптації всіх її членів [4].

Соціокультурне середовище та особистість перебувають у безперервній взаємодії: з одного боку, оточення створює передумови для формування і розвитку індивіда, а з іншого – сама людина активно включається в соціальні процеси, беручи участь у діяльності різних спільнот і змінюючи їх завдяки власній активності. Особливості соціалізації значною мірою зумовлюються зовнішніми чинниками – геокультурними, етнографічними, ментальними,

духовними, освітніми та іншими, які формують контекст життєдіяльності особистості [7, с. 80-81].

У сучасній соціологічній науці соціокультурне середовище переважно інтерпретується як упорядкована сукупність норм, правил і регуляторів соціального життя, які впливають як на індивіда, так і на суспільство загалом. У межах системного підходу його еволюція розглядається через синергетичну модель, яка передбачає механізми саморегуляції, самоорганізації та саморозвитку. Така інтерпретація підкреслює відкритий характер системи, варіативність структурних зв'язків, нелінійність ієрархічних побудов та її здатність адаптуватися до впливу зовнішніх чинників [3, с. 86].

Соціокультурний простір приймаючої громади є комплексною системою взаємопов'язаних інституцій (освітніх, культурних, дозвіллевих і соціальних), які створюють умови для інтеграції та соціалізації дітей внутрішньо переміщених осіб та формування відчуття приналежності до спільноти. Важливу роль у цьому процесі відіграють музеї, бібліотеки та парки як осередки культурної взаємодії, соціальної адаптації й розвитку комунікації. Ефективність інтеграції значною мірою залежить від узгодженої діяльності закладів освіти та інших соціокультурних інституцій, що сприяє включенню дітей ВПО у різні рівні соціальної активності та формуванню їхньої соціальної ідентичності [2, с. 66].

Ефективна інтеграція дітей внутрішньо переміщених осіб у нові громади можлива лише за наявності безпечного та підтримувального соціокультурного середовища. Пріоритетного значення набувають відновлення соціальних зв'язків, гарантування рівного доступу до якісної освіти та надання кваліфікованої психологічної підтримки. Водночас важливою умовою є формування в приймаючих громадах культури толерантності й взаємної поваги, що сприяє зниженню соціальної напруженості та запобіганню конфліктам, спричиненим стереотипами й упередженнями.

Заклади освіти, насамперед школа, виступають ключовим соціокультурними осередками інтеграції дітей ВПО, поєднуючи освітню, соціалізаційну та підтримувальну функції. Саме у шкільному просторі діти відновлюють соціальні зв'язки, формують комунікативні навички, адаптуються до нових умов і отримують психологічну стабілізацію. Ефективність цього процесу значною мірою залежить від системної взаємодії школи з територіальною громадою, що передбачає обмін інформацією, реалізацію спільних програм підтримки та міждисциплінарну співпрацю фахівців. Така координація забезпечує комплексну соціально-освітню підтримку та сприяє успішній соціалізації дітей ВПО [5, с. 208].

Отже, соціокультурне середовище приймаючої громади виступає визначальним чинником соціалізації дітей ВПО, оскільки саме воно формує умови для їх адаптації, інтеграції та подальшого особистісного розвитку. Ефективність цього процесу залежить від поєднання соціально-психологічної готовності громади до прийняття нових членів і її ресурсного потенціалу, спрямованого на організацію підтримки та взаємодії. Важливу роль у забезпеченні успішної соціалізації відіграє розвинена мережа соціокультурних інституцій, серед яких провідне місце посідають заклади освіти, як ключові осередки відновлення соціальних зв'язків, формування компетентностей і психологічної стабілізації дітей ВПО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Галіахметов І. А. Змістова характеристика прав внутрішньо переміщених осіб та хост-територіальних громад. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. Вип. 11. С. 63-68.
2. Максимовська Н. О. Соціальна робота з інтеграції внутрішньо переміщених осіб у соціально-культурне середовище міської громади. *SOCIOПРОСТІР : the interdisciplinary online collection of scientific works on sociology and social work*. 2018. № 7. С. 64-66.
3. Растригіна А. М. Соціокультурне середовище як фактор актуалізації ідей педагогіки свободи. *Наукові записки : серія «Педагогічні науки»*. 2012. Вип. 102. С. 86-90.
4. Роговська О., Бабачанак С. Проблеми інтеграції дітей внутрішньо переміщених осіб до приймаючої громади. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Соціально-гуманітарні науки та публічне адміністрування*. 2024. № 1 (12). С. 540-555.
5. Чернета С., Белкіна-Ковальчук О., Колосок А. Освітній простір як ресурс соціальної підтримки дітей внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах. *Ввічливість. Humanitas*. 2025. Вип. 4. С. 205-213.